
РІЛЬКЕ
ГЕТЕ
РАХЕЛЬ

100

ПОЕЗІЙ

У ПЕРЕКЛАДАХ
ВАСИЛЯ СТУСА

Харків
«ФОЛІО»
2025

РАЙНЕР МАРІЯ РІЛЬКЕ (1875–1926)

З РАНИХ ЗБІРОК

* * *

Мене смутить
чеського люду пісня,
серце легенько стисне
і забринить.

Хлопчик співа
на картоплянім полі.
Вловлюєш мимоволі
його слова.

В мандрівну путь
власні скеруєш кроки,
пісні жалі високі
тебе знайдуть.

Слова, що в буднях

Слова, що в буднях все життя збавляють,
Слова безбарвні, як люблю я вас!
Вони, зраділі, щастям зацвітають,
коли я їм додам своїх окрас.

Слова, що завше у собі ховались,
враз оновились. І відкрилась суть.
Вони ніколи в спів не заплітались,
та до моєї пісні лячно йдуть.

ЗІ ЗБІРКИ «КНИГА КАРТИН» (1902)

Любляча

Прагнучи до тебе, проливаюсь
криком рук. І прагнення — гірке,
без надії, що в собі здолаю
те, що з твого долинає краю —
дуже пильне, горде і важке.

...А жила ж в часи свої раніші.
І ніхто не надив, не губив.
Тихістю споріднена до тиші
каменя. Лиш потічок струмів.

Понесла весна за течією
все, що стало сутністю моєю
з давніх літ. Усе потік забрав...

Ніби хтось моє життя нужденне
передавав тому, котрий про мене,
мабуть, вік не відав і не знав.

А тепер весна за течією
все знесла, що сутністю моєю
стало здавен. Все потік забрав.

Дитинство

Школярських років страх і час вже став
спливати — з гамором, із гнітом,
із чеканням.

О самота, о літ важке долання,
іскріння вулиць гамірних, дзюрчання
фонтанів — площі гомонять гортанно,
над садом світ розповнений постав,
мов оболонка лопнута пуста
і стало затісним старе убрання.
О дивний час, о літ важке долання,
о самота.

В усьому проглядаються невпинно
жінки, чоловіки, знов — жінки, чоловіки
і діти — їх впізнати не змогли б.
І невпізнаний дім, собака злий,
мовчазний острах, із довір'ям рівний.
О жах, о незбагнений смуток мрійний,
о ця бездонна глиб.

І гратися: є коло, м'яч і зрілість
трунких садових обважнілих віт,
здичавіло гасати на дозвіллі,
як граєш у квача. І важко слід
додому класти: шастають повільні
непевні кроки. Світ тобі обрид,
і непомітно спогади поділись,
о страх, о гніт.

І під вітрилами, в човні гойдатись
на сірому ставку, під плеск води,
і забуватися, щоб пригадати
вітрило інше — коло ти водив,
воно ж ішло крізь коло. Помічати
бліде лице — між прибережних див:
дитинство, тих подоб ясне багаття,
де ти поділось?

Самотність

Самотність — ніби дощ.
Назустріч вечорам здійсмається від моря,
від рівнин далеких і віддалених
йде до неба, як завжди самотнє.
І тільки з неба спадає на місто.
І дощить між ніччю і днем,
коли вранці прояснюються всі провулки,
і коли тіла, які нічого не знайшли,
печальні й розчаровані одне одним,
і коли люди, ненавидячи один одного,
мусять спати в одному ліжку.
Тоді самотність спливає річками.

Осінній день

Вже збігло літо. Господи, твори:
тепер затінюй соняшний годинник
і на долини напусти вітри.

Ще подаруй для літа кілька днів,
нехай останній плід іще дозріє
і виповниться соком. Заяріє
останнім хмелем в ярому вині.

Та вже бездомний хати не зведе,
самотній — весь свій вік самотнім буде,
безсонний — слатиме листи між люди
і неспокійно сновигати десь
алеями, де шерех листя всюди.

Спогад

А ти ждеш, дожидаєшся тайни:
щось життя перемножить твоє,
щось могутнє і незвичайне,
аж прокинеться й камінь нехайно,
глиб одкриє обличчя своє.

Сутеніють в кіосках книжкових
стоси тиснених злотом книжок,
ти пригадуєш землі казкові,
види, одяги загадкові
втрачених знову жінок.

І нарешті відчуєш, високий:
повернулась до тебе пора
давно проминулого року
і молитва, і образ, і страх.

Осінь

Спадає листя, падає з-за хмар,
немов з небесного рясного саду.
Воно спадає, сповнене досади.
І з темряви, з ночей, із зорепаду
розприскує земля останній жар.
І нам опасти вже своя черга.
На себе глянь — ти губишся в ваганні.
Та є Господь, що на дбайливій длані
все впале милосердно зберіга.

Читаючи книгу

Читав я довго. Від обіду ще,
як бились шиби з вітром і дощем.
Та мого слуху гамір не торкавсь:
я зачитавсь.

І в сторінки вглядався, наче в міни,
стемнілі од задум. Як між загат
запруджений, мій час не йшов на спад.
Враз сторінки зайшлися в миготінні,
і замість полохливих напівправд
на сторінки лягли вечірні тіні.
Я ще читав, та вже порвались довгі
рядки. Уже слова замиготіли,
вже покотилися, куди хотіли,
глибокі сяйні небеса висіли
над краєм, де розповнювався сад,
і сонце повернутися воліло.
Заходить ніч, та видно віддалі:
стоять потомлені в роботі люди,

мов розсипи зірок. Хтось мовить буде
про чари вечора, що входять в груди
чи не найбільшим таїнством землі.
І лиш тепер я радо озираю
все, стало рідним і величним теж.
Навколишнє в собі переживаю,
виповнюється суть моя без меж.
Найглибше з світом я тоді єднаюсь,
коли мій погляд має зір речей,
сувору простоту людських очей.
Тоді земля своїх доходить звершень,
обнявшись з небом — до плеча плече.
І ніби хатній вогник — зірка перша.

А. Споглядаючи

Дерева гнуться на поріг,
із днів пронизливих несуться,
в холодні шиби лячно пнуться,
щось виповісти далі рвуться,
вони без друга не назвуться,
не стануть милі без сестри.

Крізь ліс, крізь час і крізь віки —
все мінить буря в чистім вирі.
Усе тут часу не співмірне,
тут краєвид — рядок псалтирний
високий, вічний і важкий.

Мізерне все, з чим ми воюєм,
велике ж завше боре нас.
Зрідняймось з світом — то не всує,
ми й переможені відчуєм,
як станем вічними — без назв.

Зміст

«Ну, а тепер — Рільке...». *Дмитро Стус*3

РАЙНЕР МАРІЯ РІЛЬКЕ (1875–1926)

З ранніх збірок

«Мене смутить чеського люду пісня...» 13

«Слова, що в буднях...» 14

Зі збірки «Книга картин»

«Любляча» 15

«Дитинство» 17

«Самотність» 19

«Осінній день» 20

«Спогад» 21

«Осінь»
(«Спадає листя, падає з-за хмар...») 22

«Читаючи книгу»	23
А. «Споглядаючи» («Дерева гнуться на поріг...») 25	
Б. «Споглядаючи світ» («Докучливі гудуть вітри...»)	27

Зі збірки «Книга годин»

«Зійде година і озветься в серці...»	29
«Життя моє — в міцніючій борінні...»	30
«Братів моїх чимало у сутані...».	31
«Коли прокинеться дитя...»	32
«Здається, гору наскрізь я долаю...»	33
«Почезли гори, лиш одна осталась...»	34

З книги «Нові поезії»

«Смерть поета»	35
«Барс»	36
«Поет»	37
«Прощання»	38
«Іспанська танцюристка»	39
«Орфей, Еврідіка й Гермес»	41

З поезій останніх десятиліть

«Велика ніч»	43
«Осінь» («О ти, високе дерево гінке!..»)	46
«О дивні зблиски боязких подоб!..»	47
«І, може, час — виходити богам!..»	48
«Нестерпний біль, кого я ще впізнаю!..»	49

Дуїнські елегії (1912–1922)

Перша елегія	51
Друга елегія	58
Третя елегія	64
Четверта елегія	70
П'ята елегія	75
Шоста елегія	82
Сьома елегія	86
Восьма елегія	92
Дев'ята елегія	96
Десята елегія	101
Елегія до Марини	109

«Сонети до Орфея»

Частина перша	113
I. «О дерево звелось! О надвисання!..»	113
II. «І появилась дівчинка мала...»	114
III. «Господь спромігся. Але як же нам...»	114
IV. «О ласкаві, входьте часами...».	115
V. «Надгробків не муруйте. Хай віднині...»	116
VI. «Він не тубілець. Цій щедрій природі...».	117
VII. «Славлення! Той, кого ти вподобило...»	118
VIII. «Тільки в колі слави йде тужіння...»	119
IX. «Хто понад тіньми здолав...»	120
X. «Вам, саркофаги римські, уклін...»	120
XI. «В небо глянь — яке сузір'я зветься...» .	121
XII. «Славен дух, що зволив нас єднать!..» .	122
XIII. «Груші, агрус, яблука, банани...».	123
XIV. «Ми в колі квітів, листя і плодів...» . . .	124

XV. «Ждіть-но... як смачно... вже й зникло за мить...»	125
XVI. «Друже мій, ти сам-один, бо такий...»	126
XVII. «Отче, ховає глибінь...»	126
XVIII. «Боже, йде час новий?...»	127
XIX. «Плинний, як хмара, струмить...»	128
XX. «Яку тобі, Боже, складу я хвалу?...»	129
XXI. «Знову настала весна. І природа...» . . .	130
XXII. «Жертви навалнього...»	131
XXIII. «І вже тоді, як лет...»	132
XXIV. «Що ж, боги добросерді, ми від ружби старої...»	132
XXV. «Ти, тільки ти одна, квітко чудова...»	134
XXVI. «Ти ж, о божественний, ти й до останку співаєш...»	135
Частина друга	136
I. «Дихай, вірша єство ясне!...»	136
II. «Майстрові часом лиш аркуш проворний...»	137
III. «Вашу природу, свічада, в цім світі...» . .	137

IV. «О, це був звір, яких не бачив світ...» . . .	138
V. «Квітів м'яз, що звільна анемони...»	139
VI. «За давнини ти була, трояндо-царівно...»	140
VII. «Квіти, рукам тим, що лад вам дають, ви єсте...»	141
VIII. «Друзі дитинства колишнього мого, вас мало...»	141
IX. «Не хизуйтеся, судді, що зайві стали тортури...»	142
X. «Всьому, що люди зробили, машина загрозою стала...»	143
XI. «Скільки ти, смерте, законів спокійних уклала...»	145
XII. «Перетворень волій. Захопися вогнем, у якому...»	146
XIII. «Передуй всепрощанню, яке йде за тобою...»	147
XIV. «Глянь на квіти, що крихітку долі спізнали...»	148
XV. «О рота благодатне джерело...»	149

XVI. «Завжди прагне бог залікувати...»	150
XVII. «Де ті, вологою пещені, сади блаженства на світі?...»	150
XVIII. «Де ти набралась духу...»	151
XIX. «Золото мешкає в пещених банках десь...»	152
XX. «Те, що вище за зорі й за всі надзірні округи...»	153
XXI. «Серце, співай сади, тобі невідомі, що в скло...»	154
XXII. «О долі всупір: ці розкоші чудові...» .	156
XXIII. «О зови мене в свої години...»	157
XXIV. «О всезростальне бажання ослаблих грунтів!...»	157
XXV. «Чуєш ритми людської роботи?...» . . .	159
XXVI. «Як нас пташиний зворушує крик...» ..	159
XXVII. «Чи на зустріч із судною ждати годиною...»	160
XXVIII. «О повернись! І в грації дитинній...»	161
XXIX. «Тихий друже далечей, ти чуєш...» . . .	162

ЙОГАНН ВОЛЬФГАНГ фон ГЕТЕ (1749–1832)

«Пісня духів понад водами»	164
«Усе сповна дарують боги безмежні...»	167

[Трилогія пристрасті]

«До Вертера»	168
«Марієнбадська елегія»	171
«Омирення»	179

З єврейської (іврит)

РАХЕЛЬ БЛУВШТЕЙН (1890–1931)

«Мої мерці»	181
-----------------------	-----